

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เป็นระดับการศึกษาที่เชื่อมต่อระหว่างระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษา จึงนับว่าเป็นความสำคัญยิ่งต่อการสร้างมาตรฐานการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นช่วงวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความเชื่อ ความศรัทธา และยึดมั่นในสิ่งที่เขาได้รับรู้ปลูกฝังความคิด ความเชื่อเหล่านี้ จะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อเขาเหล่านั้นเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ (กรมวิชาการ, 2534 อ้างถึงใน ชำรงศักดิ์ ชำรงเลิศฤทธิ์, 2540 : 6)

การเรียนการสอนวิชา ศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่แผนการศึกษาของชาติในอดีต จนถึงแผนการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน ศิลปะศึกษาได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากอีกระดับหนึ่ง ทั้งทางด้านบุคลากร ด้านวิชาการ ด้านกระบวนการเรียนการสอน และทางด้านกิจกรรมศิลปะแต่ก็ยังไม่เป็นเอกภาพในเชิงอุดมการณ์ หรือยังไม่เป็นไปอย่างทั่วถึงในระดับประเทศ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527 : 2 อ้างถึงใน ทวีรัตน์ กุลด่างวิวัฒน์, 2543 : 5) การจัดการเรียนการสอน ยังขาดความสัมพันธ์กับสภาพสังคมที่พัฒนาไปอย่างมาก (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539 : 63 - 64) กล่าวคือ การจัดกระบวนการเรียนการสอนยังมุ่งเน้นถ่ายทอดเฉพาะเนื้อหา ไม่เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนพัฒนาความคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ การแสดงความคิดเห็นและการแสวงหาความรู้ ซึ่งยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาคน ให้มีคุณลักษณะ “มองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี” (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 : 21)

ดังจะเห็นได้จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่อง หลักสูตรการศึกษาทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่า การกำหนดสัดส่วนและเวลาเรียนเนื้อหาทางวิชาการและทักษะอื่นๆ ยังไม่เหมาะสมสอดคล้องเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการเรียนรู้โลกแห่งอนาคต ส่วนด้านคุณภาพของการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ พบว่า ครูส่วนใหญ่ยังใช้เวลาการสอนแบบเดิม คือ การบรรยาย ไม่เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (อำรุง จันทวานิช และไพบุลย์ แจ่มพงษ์, 2542 : 5)

การเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะได้มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ เพราะเป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดีอย่างมีวิจารณญาณ เป็นบุคคลที่มองตนเองในทางบวก มีความเชื่อมั่นในตนเองหากจะส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ครูผู้สอนต้องจัดบรรยากาศการเรียนการสอนที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้นถ้าผู้สอนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการมีจินตนาการ

ให้มีอิสระให้มีความเพลิดเพลิน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีเวลาคิด ดังมีข้อความโบราณของอินเดียที่เรียกว่า อุปนิษัท ตอนหนึ่งกล่าวว่า "Where there is joy, there is creation. Where there is no joy, there is no creation." หมายความว่า "ที่ใดมีความเพลิดเพลินที่นั่นย่อมมีความคิดสร้างสรรค์ ที่ใดไม่มีความเพลิดเพลินที่นั่นย่อมไม่มีความคิดสร้างสรรค์" ซึ่งจะบอกอะไรได้มากเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน (สกนธ์ ภูงามดี, 2545 : 130 - 131)

ปัจจุบันระบบการเรียนการสอน ระบบการสอบ ตลอดจนระเบียบวินัยต่างๆ ภายในโรงเรียนเป็นการจำกัดวิถีคิดของนักเรียนอย่างหลากหลาย นักเรียนจำนวนมากที่มีความคิดค่อนข้างเสรีและมีแนวคิดหลากหลาย แต่เมื่อเข้าสู่ระบบโรงเรียน ก็จะถูกกระบวนการขัดเกลาทางสังคมผลักดันเข้าสู่ "กรอบ" อันเป็นบรรทัดฐานของสังคม ทั้งสังคมภายในโรงเรียนและสังคมใหญ่ภายนอกโรงเรียน นอกจากนักเรียนได้เรียนรู้บรรทัดฐานทางสังคมแล้ว (อุทัย ดุลยเกษม, 2542 : 42) ซึ่งสาระการเรียนรู้ศิลปะก็เป็นรายวิชาหนึ่งที่ถูกกรอบของระบบการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่ผู้สอนต้องจัดการเรียนการสอนให้อยู่ในกรอบที่กระทรวงศึกษาธิการและโรงเรียนได้กำหนด คือ จัดเวลาในการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะเพียง 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งต้องจัดการเรียนการสอนให้ครบตามมาตรฐานการเรียนรู้ในช่วงชั้น ทำให้นักเรียนขาดความเป็นอิสระในการใช้เวลาจินตนาการให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ นักเรียนต้องปฏิบัติตามศิลปะแข่งกับเวลาที่กำหนดทำให้นักเรียนเกิดความเครียด กังวล กลัวว่างานจะเสร็จไม่ทันในช่วงเวลาอันจำกัด ทำให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์ผลงานได้ไม่เต็มที่ นำไปสู่การลอกเลียนแบบผลงานของผู้อื่น เป็นสาเหตุให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำไปด้วย

การเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา ไม่ได้มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นศิลปิน แต่มุ่งเน้นพัฒนาการทางศิลปะที่มีอยู่ในตัวนักเรียนให้พัฒนาไปจนถึงขีดสุดจากการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ตามระดับอายุ และขีดความสามารถ ในการสอนศิลปะจะต้องไม่คำนึงถึงผลสำเร็จของงานมากกว่ากระบวนการทำงาน เพราะกระบวนการทำงานจะนำไปสู่พัฒนาการด้านทัศนคติ อันได้แก่ ความรู้สึก อารมณ์ ความสนใจ ค่านิยม และรสนิยมที่ดี

จากเหตุผลและปัญหาดังกล่าวผู้ศึกษาในฐานะครูผู้สอนวิชาศิลปะในระดับมัธยมศึกษา เห็นว่าการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ เป็นเรื่องที่ครูผู้สอนต้องตระหนักและให้ความสำคัญที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับนักเรียน เพราะจะเป็นพื้นฐานนำไปใช้ในการแก้ปัญหาไม่เฉพาะการเรียนวิชาศิลปะเท่านั้น ยังรวมไปถึงการเรียนวิชาอื่นๆ ได้ด้วย ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะพัฒนาความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยการสร้างและศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมศิลปะเรื่อง สร้างสรรค์งานศิลป์ ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามศิลปะโดยใช้ทักษะทางด้านความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการค้นพบศักยภาพของตนเองต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมศิลปะ เรื่องสร้างสรรค์งานศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ตามเกณฑ์ 70/70
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมศิลปะ
3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมด้านความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมศิลปะ

สมมติฐานของการวิจัย

1. ชุดกิจกรรมศิลปะ เรื่องสร้างสรรค์งานศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมศิลปะ เรื่อง สร้างสรรค์งานศิลป์ สูงกว่าก่อนเรียน
3. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมศิลปะมีพฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับดี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 40 คนที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย จังหวัดพิษณุโลก

2. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาหลักสูตรสาระการเรียนรู้รายวิชาศิลปะ ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง สร้างสรรค์งานศิลป์

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา ตั้งแต่วันที่ 3 กรกฎาคม - 18 กันยายน 2550 (รวมทดสอบก่อนและหลังเรียน) โดยดำเนินการทดลองทั้งหมด 10 กิจกรรม ๆ ละ 1 ชั่วโมง รวม 10 ชั่วโมง (สอนทุกวันอังคารของสัปดาห์ เวลา 15.30 - 16.30)

4. ตัวแปรในการวิจัย

ตัวแปรจัดกระทำ คือ

1. การสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมศิลปะ เรื่อง สร้างสรรค์งานศิลป์

ตัวแปรตาม ได้แก่

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. ความคิดสร้างสรรค์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ชุดกิจกรรมศิลปะ หมายถึง ชุดกิจกรรมสาระการเรียนรู้รายวิชาศิลปะ เรื่อง สร้างสรรค์งานศิลป์ ซึ่งแต่ละชุดกิจกรรมประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ คู่มือครู คู่มือนักเรียนสำหรับใช้ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง ใบบำเหน็จงาน และเครื่องมือวัดผลประเมินผล

2. สร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ สามารถสร้างสรรควิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียภาพ และการสร้างผลงานที่แปลกใหม่ด้วยจิตใจที่มองเห็นคุณค่าของงานและสร้างงานด้วยความอดทน

3. ประสิทธิภาพชุดกิจกรรม หมายถึง ชุดกิจกรรมเมื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้แล้ว ทำให้นักเรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ตามเกณฑ์ 70/70 โดยที่ 70 ตัวแรก คือ ผลของกระบวนการที่จัดไว้ในชุดกิจกรรม คิดเป็นร้อยละจากการทำผลงานของนักเรียน

70 ตัวหลัง คือ ผลลัพธ์คิดเป็นร้อยละจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน

4. พฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ หมายถึง การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะจากความคิดและความรู้สึกผ่านกระบวนการที่ต้องใช้ทักษะความชำนาญเป็นพิเศษจนเกิดผลงานทางศิลปะตามที่ตนพอใจ และการตัดสินใจทั้งในด้านความคิด การใช้วัสดุเครื่องมือ และวิธีการสร้างสรรค์รวมทั้งการแก้ปัญหาเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียภาพ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

4.1 ความคิดริเริ่ม หมายถึง การที่มีความคิดแปลกใหม่ไม่เหมือนใคร

4.2 ความคิดคล่องแคล่ว หมายถึง ความคิดต่างๆ ที่มีลักษณะของการแก้ปัญหาที่ได้คำตอบไม่ซ้ำกัน โดยพิจารณาจากปริมาณหรือจำนวนของคำตอบ

4.3 ความคิดยืดหยุ่น หมายถึง การแก้ปัญหาหรือสร้างงานโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่หลากหลาย

4.4 ความคิดละเอียดลออ หมายถึง การจัดองค์ประกอบได้สัดส่วน สะอาดเรียบร้อย และประณีตพิถีพิถัน

5. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียน เรื่อง สร้างสรรค์งานศิลปะ ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมศิลปะ

6. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาศิลปะ หรือกล่าวได้ว่าเป็นความรู้ความสามารถของนักเรียนในการเรียนศิลปะ เรื่อง สร้างสรรค์งานศิลปะ ซึ่งวัดได้จากคะแนนผลงานทางศิลปะของนักเรียนและจากคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น

7. การพัฒนาชุดกิจกรรม เรื่อง สร้างสรรค์งานศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 หมายถึง การดำเนินการพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะ เรื่อง สร้างสรรค์งานศิลปะ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยการสร้างชุดกิจกรรมด้วยการศึกษาหลักสูตร เอกสารตำรา ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักและวิธีการสร้างชุดกิจกรรมศิลปะ กระบวนการการวัดผลสัมฤทธิ์ และสาระการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมาย สาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การจัดสื่อ และการวัดผลประเมินผล ในชุดกิจกรรมศิลปะ นำชุดกิจกรรมศิลปะที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิด้วยแบบประเมินคุณภาพชุดกิจกรรม แล้วจึงนำไปทดลองใช้ชุดกิจกรรมด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินพฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ชุดกิจกรรมศิลปะ เรื่อง สร้างสรรค์งานศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 70/70
2. นักเรียนมีความพร้อมในการเรียนวิชาศิลปะในระดับสูงต่อไป